מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתי"ל זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת וירא

אותיות א-ב

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים** ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות תמשון'
שחי לפני כ 300-שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושיו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל (17) סניף 635
מספר חשבון 7171303028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

זכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומזוני וכל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'ינה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי מדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת ימה וקדמה
צפונה ונגבה"

לשותפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל **02-80-80-500**
ארה"ב **347-496-5657**

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ובאורם כראוי עד היכן שמשגת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעיוניו, ובודאי לא לקבוע בכמה שנעתק שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם בראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על רבינו הקדוש זי"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוחה לפני מהלומדים אשר יבין ומצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אנא ממני שימציאם לידינו בכדי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובזה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל העדות והארות לשיפודים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פָּרָשַׁת וַיֵּרָא

א

פָּסוּק וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳, פְּרֹשׁ רַשׁ״י, לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ׳, עכ״ל. וּכְבָר צָוְחוּ בּוֹ קַמָּאֵי דְּקַמָּאֵי, מַאי בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא בָּזֶה שֶׁהָיָה יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, וּמְנָא לֵיהּ שֶׁהָיָה דַּוְקָא יוֹם שְׁלִישִׁי, וְגַם מַה שָּׁיְּכִי דִּבְרֵי רָמֵי בַּר חָמָא לְהָא שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י בַּתְּחִלָּה לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק, אֵיךְ יִתְקַשֵּׁר סוֹף הַפָּסוּק ׳כְּחֹם הַיּוֹם׳ עִם ׳וַיֵּרָא אֵלָיו׳.

פָּסוּק וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳, פֵּרֵשׁ רַשׁ״י, לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

א

ענין רפואת אברהם וביקור הקב״ה אצלו

דקדוקים בפירוש רש״י

נֶאֱמַר בְּפָסוּק (בראשית יח, א) ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳, וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י, שֶׁהקב״ה נִרְאָה לְאַבְרָהָם, כְּדֵי לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא[א], אוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ נִרְאָה הקב״ה לְאַבְרָהָם, יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ[ב], עכ״ל. וּכְבָר צָוְחוּ בּוֹ קַמָּאֵי דְּקַמָּאֵי - הַמְפָרְשִׁים הַקְּדָמוֹנִים[ג] הִקְשׁוּ קוּשְׁיוֹת בִּדְבְרֵי רָמֵי בַּר חָמָא, מַאי בָּעֵי - מַה רָצָה רָמֵי בַּר חָמָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ בָּזֶה שֶׁהָיָה דוקא יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ. וְעוֹד, מְנָא לֵיהּ - מִנַּיִן לוֹ לְרָמֵי בַּר חָמָא, שֶׁהָיָה דַּוְקָא יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, וְלֹא בְּיוֹם אַחֵר. וְגַם הִקְשׁוּ, מַה שָּׁיְּכִי דִּבְרֵי רָמֵי בַּר חָמָא - מַה הַשַּׁיָּכוּת בֵּין מַה שֶּׁהָיָה אָז יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, לְהָא שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י בְּתְחִלָּה שֶׁהקב״ה נִרְאָה לְאַבְרָהָם כְּדֵי לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, שֶׁכֵּן נִרְאֶה שֶׁלְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁהקב״ה בָּא לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, הוּכְרַח לְהוֹסִיף מִיָּד, שֶׁזֶּה הָיָה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, וְצָרִיךְ לְהָבִין מֵהוּ הַהֶכְרֵחַ לְכָךְ.

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק בִּלְשׁוֹן הַפָּסוּק, אֵיךְ יִתְקַשֵּׁר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסוֹף הַפָּסוּק ׳וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳ עִם מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלָּתוֹ ׳וַיֵּרָא אֵלָיו׳.

ציונים ומקורות

א. לפנינו ברש״י וכן בגמרא (בבא מציעא פו, ב), רבי חמא בר חנינא. והנוסח ׳רמי בר חמא׳ נמצא בספר **עמק הלכה** (פרשת לך לך ד״ה בפסוק ויבן) שרבינו העתיק ממנו את לשון רש״י עם הקושיות עליו.

ב. מה שכתב רש״י שהקב״ה בא לבקר את החולה, הם דברי רבי חמא בר חנינא בסוטה (יד, א). ומה שכתב שבא הקב״ה ושאל בשלומו, הם דברי רבי חמא בר חנינא בבבא מציעא (שם). ובהמשך הדרוש מבאר רבינו, שהקב״ה בא לבקרו כדי לרפאות אותו מהמילה.

ג. רבינו העתיק לשון ספר עמק הלכה בקושיא הראשונה והשלישית. וכעין זה הקשה **בעמודיה שבעה** (לעמוד הראשון ברית אברהם אות ה) בשם רבותיו. וראה גם בספר פורת יוסף (לבעל התולדות יעקב יוסף, בפרשתינו) שהביא ש׳כבר צווחי ביה קמאי׳ וכו׳, ׳ועוד, מאי בעי רבי חמא כאן, דבלאו הכי אתי שפיר, ואם בא להודיענו שהיה יום שלישי למילתו, זהו גופיה מנא ליה, ואם נפקא ליה ממה דכתיב (בראשית לד, כה) ׳ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים׳, וכפירוש הרמב״ם, אם כן בלא רבי חמא גם כן נדע דמסתמא היה ביום השלישי מפסוק ׳ויהי׳ וגו׳.

וְנִרְאָה לְתָרֵץ, דְּרָמֵי בַּר חָמָא הִרְגִּישׁ דְּמַאי שְׁנָא שֶׁהִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם כְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ, וְשָׁלַח לוֹ רְפָאֵל לְרַפְּאוֹתוֹ (ב״מ פו, ב), וְלֹא הִקְפִּיד לְרַפְּאוֹת גַּם כָּל יְלִידֵי בֵּיתוֹ שֶׁנִּמּוֹלוּ אִתּוֹ, וְכִי כָּךְ עוֹשִׂין לִבְנֵי לְוָיָה, וְלָמָּה לֹא מָצִינוּ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל רֶמֶז מִזֶּה שֶׁגַּם יְלִידֵי בֵּיתוֹ נִתְרַפְּאוּ אִתּוֹ, אֶלָּא דַּוְקָא אָמְרוּ לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם וְתוּ לֹא. **אֶלָּא** וַדַּאי צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּלִידֵי בֵּיתוֹ לֹא הָיוּ צְרִיכִים לִרְפוּאָה. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים, מִשּׁוּם דְּאִיתָא בְּבָבָא בָּתְרָא פֶּרֶק קַמָּא (טז, ב), רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה תְּלוּיָה בְּצַוָּארוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁכָּל חוֹלֶה שֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ מִיָּד מִתְרַפֵּא. וְהִקְשׁוּ בַּתּוֹסְפוֹת (שם ד״ה שכל), וְהָא בִּימֵי אַבְרָהָם אַבַּתִּי לֹא הָיָה חֹלִי בָּעוֹלָם, דְּאָמְרִינַן בְּהַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב״מ פו, א), עַד יַעֲקֹב לֹא הָוָה חוּלְשָׁא. וְתֵרְצוּ, דְּהָכָא בְּחֹלִי שֶׁל מַכָּה אָיְירִי.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

ילידי ביתו של אברהם נתרפאו במרגלית של אברהם

וְנִרְאָה לְתָרֵץ, דְּרָמֵי בַּר חָמָא הִרְגִּישׁ - הוקשה לו, **דְּמַאי שְׁנָא שֶׁהִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם כְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ**[ו], **וְגַם שָׁלַח לוֹ** את המלאך **רְפָאֵל לְרַפְּאוֹתוֹ** ממילתו (ב״מ פו, ב)[ז], **וְלֹא הִקְפִּיד לְרַפְּאוֹת גַּם** את **כָּל יְלִידֵי בֵּיתוֹ שֶׁנִּמּוֹלוּ אִתּוֹ**[ח], **וְכִי כָּךְ עוֹשִׂין לִבְנֵי לְוָיָה**[ט] - לבני החבורה, שאין מסייעים להם בצרכיהם, אלא מניחים אותם בצרתם, **וְלָמָּה לֹא מָצִינוּ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל רֶמֶז מִזֶּה שֶׁגַּם יְלִידֵי בֵּיתוֹ נִתְרַפְּאוּ אִתּוֹ, אֶלָּא דַּוְקָא אָמְרוּ** שבא רפאל המלאך **לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם וְתוּ לֹא** - ומשמע שלא בא לרפאות שאר אנשי ביתו[י].

אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיְּלִידֵי בֵּיתוֹ לֹא הָיוּ צְרִיכִים לִרְפוּאָה ממילתם על ידי המלאך או הקב״ה. **וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים** לרפואה, **מִשּׁוּם דְּאִיתָא בגמרא בְּבָבָא בַּתְרָא פֶּרֶק קַמָּא** (טז, ב), **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה תְּלוּיָה בְּצַוָּארוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁכָּל חוֹלֶה שֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ, מִיָּד מִתְרַפֵּא**[יא].

וְהִנֵּה הִקְשׁוּ בַּתּוֹסְפוֹת (שם ד״ה שכל), מהו שאמרו שהיה מתרפא, **וְהָא בִּימֵי אַבְרָהָם אַבַּתִּי** - עדיין **לֹא הָיָה חֹלִי בָּעוֹלָם, דְּאָמְרִינַן** בגמרא **בְּפֶרֶק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים** (ב״מ פז, א) **שַׁעַד יַעֲקֹב לֹא הָוָה חוּלְשָׁא**[יב] - לא היה חולי בעולם, ואם כן, בימי אברהם לא היה חולה שהוצרך להתרפאות על ידי המרגלית. **וְתֵרְצוּ, דְּהָכָא** - כאן, בימי אברהם, **בְּחֹלִי שֶׁל** - הבא מחמת **מַכָּה אָיְירִי**[יג], שהיה שייך גם לפני שבא יעקב, והם התרפאו על ידי

ציונים ומקורות

ד. כמבואר להלן בהמשך הדרוש. **ה.** לשון הגמרא, ׳וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו׳ (בראשית יח, ב) וכו׳, מאן נינהו שלשה אנשים, מיכאל וגבריאל ורפאל. מיכאל שבא לבשר את שרה, רפאל שבא לרפא את אברהם, גבריאל אזל למהפכיה לסדום. **ו.** ככתוב (בראשית יז, כג) ׳וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׳. **ז.** מליצה מלשון הגמרא (חולין ז, א). **ח.** וכך הקשה גם **בדברי דוד** (להט״ז, ריש פרשתנו). **ט.** לשון הגמרא, ׳וה׳ ברך את אברהם בכל׳ (בראשית כד, א). מאי ׳בכל׳ וכו׳, רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו, מיד מתרפא. **י.** לשון הגמרא, עד יעקב לא הוה חולשא, אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא, שנאמר (בראשית מח, א) ׳ויאמר ליוסף הנה אביך חולה׳. **יא.** לשון התוספות, שכל חולה שרואה אותה מיד מתרפא. ואם תאמר, והא בימי אברהם אכתי לא היה חולי בעולם, כדאמרינן בהשוכר את הפועלים, דעד יעקב לא הוה חולשא וכו׳. ומצינן למימר, דהכא בחולה של מכה

וּבַעַל עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה (עמוד הראשון, ברית אברהם אות ה) הוֹסִיף לְהַקְשׁוֹת, אֵיךְ הָיָה אַבְרָהָם רוֹפֵא וְלֹא לוֹ, לָמָּה לֹא הִסְתַּכֵּל בַּמַּרְגָּלִית טוֹבָה שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּצַוָּארוֹ, וְסָבַל צַעַר וּכְאֵב בְּחִנָּם.

וּלְדִידַן לֹא קַשְׁיָא מִידִי, שֶׁאֵין הָכִי נַמִּי שֶׁיְּלִידֵי בֵּיתוֹ נִתְרַפְּאוּ מִיָּד אוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן אוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי לְפִי שֶׁנִּסְתַּכְּלוּ בַּמַּרְגָּלִית שֶׁבְּצַוָּארוֹ, אֲבָל אַבְרָהָם לֹא רָצָה לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ כְּדֵי לְקַבֵּל יוֹתֵר שָׂכָר, דִּלְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא (אבות פרק ה משנה כג).

וְעוֹד, לְפִי שֶׁמְּצָוָה זוֹ הִיא אַחַת מֵעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת שֶׁלּוֹ (אבות דרבי נתן פרק לג), אִם הָיָה מִתְרַפֵּא מִיָּד לֹא הָיָה זֶה נֶחְשָׁב לְנִסָּיוֹן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים הָעוֹלָם שֶׁהַטַּעַם שֶׁנִּתְרַצָּה אַבְרָהָם לְצִוּוּי הַמָּקוֹם שֶׁל הַמִּילָה, מֵהַמַּכָּה שֶׁמַּחַמַת הַמִּילָה, אוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְמִילָתָם אוֹ בְּיוֹם הַשֵּׁנִי, לְפִי שֶׁנִּסְתַּכְּלוּ בַּמַּרְגָּלִית שֶׁבְּצַוָּארוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. אֲבָל אַבְרָהָם עַצְמוֹ לֹא רָצָה לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ וּלְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדֵי כָךְ, כְּדֵי שִׁיצְטַעֵר מַחַמַת הַמִּילָה, וְיִקַּבֵּל עַל יְדֵי כֵן יוֹתֵר שָׂכָר עַל קִיּוּם מִצְוָה זוֹ, דִּלְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא - כְּפִי רוֹב הַצַּעַר שֶׁאָדָם מְצַטַּעֵר עַל קִיּוּם מִצְוָה כָּךְ יִגְדַּל הַשָּׂכָר שֶׁיִּקָּבֵל עָלֶיהָ (אבות פרק ה משנה כג).

וְעוֹד, לְפִי שֶׁמְּצָוָה זוֹ שֶׁל הַמִּילָה, הִיא אַחַת מֵעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת שֶׁלּוֹ (אבות דרבי נתן פרק לג)[ד], וְאִם הָיָה מִתְרַפֵּא מִיָּד, לֹא הָיָה זֶה נֶחְשָׁב לוֹ אֵצֶל הַבְּרִיּוֹת לְנִסָּיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים הָעוֹלָם, שֶׁהַטַּעַם שֶׁנִּתְרַצָּה אַבְרָהָם לְצִוּוּי הַמָּקוֹם שֶׁל הַמִּילָה, לֹא הָיָה מִשּׁוּם

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

ההסתכלות במרגלית. וכן ילידי ביתו של אברהם, שהיו חולים מחמת המילה התרפאו על ידי שהסתכלו במרגלית של אברהם אבינו[ג].

אברהם לא התרפא מהמרגלית כי רצה צער המילה ושתהיה המילה נסיון עבורו

וּבַעַל עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה (עמוד הראשון, ברית אברהם אות ה) הוֹסִיף לְהַקְשׁוֹת, אֵיךְ הָיָה אַבְרָהָם רוֹפֵא - מרפא אחרים וְלֹא לוֹ - ולא לעצמו, לָמָּה כשנחלה מחמת המילה לֹא הִסְתַּכֵּל הוא עצמו בַּמַּרְגָּלִית טוֹבָה שֶׁהָיְתָה תלויה לוֹ בְּצַוָּארוֹ והיה מתרפא בכך, וְלמה סָבַל צַעַר וּכְאֵב בְּחִנָּם[ג].

וּלְדִידַן - ולדעתנו, קושיא זו לֹא קַשְׁיָא מִידִי - אינה קושיא כלל, שֶׁאֵין הָכִי נַמִּי שֶׁיְּלִידֵי בֵּיתוֹ של אברהם נִתְרַפְּאוּ מִיָּד

ציונים ומקורות

איירי וכו׳. **יב. אכן ביפה תואר** (ב״ר מח, ח) ביאר לשון המדרש שאמר הקב״ה ׳צדיקים בצער׳, וזה לשונו, צדיקים בצער המילה, דהיינו אברהם ובני ביתו. הרי שהם לא התרפאו עד עכשיו. וכן כתב **בארבנאל**, שגם ילידי הבית היו עדיין חולים. וראה גם **בדברי דוד** (שם). **יג.** לשון העמודיה שבעה, והנה שמעתי מרבותי וכו׳ כי אמרו רבותינו ז״ל בבא בתרא על הפסוק ׳וה׳ ברך את אברהם בכל׳, מרגלית טובה היתה תלוי בצווארו של אברהם אבינו וכל חולה שהיה רואה אותה מתרפא, והקשו שם בתוספות, ותיפוק ליה שבימי אברהם אבינו לא היה חולה, ותירצו, חולה של מכה מיהו הויא, והנה רבי חמא בר חנינא היה קשה ליה קושיית התוספות וכו׳, ובא לתרץ כתירוץ התוספות, ואומר יום שלישי למילתו היה, והיינו חולה של מכה ולא חולה טבעית, עכ״ל. אבל קשה, למה נחית למניינא באומרו יום שלישי למילתו היה. ועוד קשה גם לדברי התוספות שחולי של מכה היה, ואם כן קשה איך היה אברהם רופא ולא לו, למה לא הסתכל במרגליות הטובה התלויה בצווארו וסבל צער וכאב חינם וכו׳. וכן הקשה **באמרי נועם** (סוף פרשת וירא), ותירץ, שהמילה נחשב למכה בידי שמים, וזה לא היה מתרפא על ידי האבן. וראה **במהרש״א** (ב״ב שם) שכתב שתירוצו דחוק, וראה שם מה שתירץ. **יד.** לשון האבות דרבי נתן, עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו לפני הקדוש ברוך הוא, ובכולן נמצא שלם, אלו הן שנים ב׳לך לך׳, שנים בשני בניו, שנים בשתי נשיו, אחד עם המלכים, ואחד בין הבתרים, ואחד באור כשדים, ואחד בברית מילה.

לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְרַפְּאוֹת עַצְמוֹ מִיָּד. וּמְשׁוּם הָכִי לֹא רָצָה לְהִסְתַּפֵּל בָּאֵבֶן, אֶלָּא רָצָה לַעֲמֹד כָּךְ בְּחֹלִי הַמַּכָּה שֶׁלּוֹ כְּדֵי לְהַרְאוֹת לְכָל הָעוֹלָם שֶׁהוּא סוֹבֵל הַצַּעַר שֶׁל הַמִּילָה בְּאַהֲבָה וְשָׂמֵחַ בָּהּ. וּמְשׁוּם הָכִי מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַפְּאוֹתוֹ.

וַיֵּרָא ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה״ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, וְזֶה הַבִּקּוּר עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁאַבְרָהָם הָיָה סוֹבֵל צַעַר הַמִּילָה מֵאַהֲבָה וְלֹא הָיָה קָץ בָּהּ בְּלָל, וְעוֹד, ׳כְּחֹם הַיּוֹם׳, שֶׁזֶּה מוֹכִיחַ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁנִּסְתַּכֵּל בָּאֵבֶן שֶׁלּוֹ לְפִי שֶׁהָיָה קָץ בְּצַעַר הַמִּילָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁרָאוּ שֶׁבַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא נִסְתַּכֵּל, זוֹ אֵינָהּ רְאָיָה כָּל כָּךְ, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לוֹמַר שֶׁהַתַּעַם שֶׁלֹּא נִסְתַּכֵּל לְפִי שֶׁהָיָה טָרוּד בְּמִילַת עַבְדָּיו וִילִידֵי בֵּיתוֹ.

וּמְשׁוּם הָכִי, הִמְתִּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָבוֹא דַּוְקָא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁאַבְרָהָם הָיָה סוֹבֵל צַעַר הַמִּילָה וְלֹא הָיָה קָץ בָּהּ כְּלָל, וְעוֹד, ׳כְּחֹם הַיּוֹם׳, שֶׁזֶּה מוֹכִיחַ

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שהיה מוכן להתייסר בגופו למען מצוות הקב״ה, אלא לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְרַפְּאוֹת את עַצְמוֹ מִיָּד - על ידי ההסתכלות במרגלית שבצוארו, ולא יצטער כלל מחמת המילה. וּמְשׁוּם הָכִי, לֹא רָצָה אברהם לְהִסְתַּכֵּל בָּאֵבֶן הטובה שבצוארו, אֶלָּא רָצָה לַעֲמֹד כָּךְ בְּחֹלִי הַמַּכָּה שֶׁלּוֹ ולהצטער, כְּדֵי לְהַרְאוֹת לְכָל הָעוֹלָם, שהמילה היה נסיון אצלו והוא עמד בנסיון, וְשֶׁהוּא סוֹבֵל הַצַּעַר שֶׁל הַמִּילָה בְּאַהֲבָה, וְשָׂמֵחַ בָּהּ - שקיים מצוות ה׳. וּמְשׁוּם הָכִי, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה - נגד מה שרצה אברהם להשאר עם חולי המילה כדי לגלות שהוא סובל צער מצות הקב״ה באהבה, לכן בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בעצמו לְרַפְּאוֹתוֹ.

הקב״ה המתין לרפאותו עד יום שלישי להראות שהסכים לסבול יסורי המילה

וְזֶהוּ מה שדרשו ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה״ שבא לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, ומבאר רמי בר חמא, שזֶה הַבִּקּוּר עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה רק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי למילתו, ולא קודם לכן, שֶׁהָרֵי אִם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַפְּאוֹ לאברהם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי - למילתו, לֹא הָיוּ יוֹדְעִים כָּל הָעוֹלָם שֶׁנִּתְרַפֵּא בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שבא לבקרו ולרפאותו, אֶלָּא הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁאברהם נִסְתַּכֵּל בָּאֵבֶן הטובה שֶׁלּוֹ כדי להתרפאות, לְפִי שֶׁהָיָה קָץ - מואס בְּצַעַר הַמִּילָה, ונמצא שלא עמד בשלימות בנסיון המילה.

וְאַף עַל פִּי שֶׁרָאוּ כולם, שֶׁבַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שאחר המילה לֹא נִסְתַּכֵּל אברהם במרגלית, שהרי לא התרפא ביום הראשון, זוֹ אֵינָהּ רְאָיָה כָּל כָּךְ לומר שגם לאחר מכן לא הסתכל כי לא רצה לרפאות את עצמו, לפי שֶׁהָיוּ העולם יְכוֹלִים לוֹמַר, שֶׁהַתַּעַם שֶׁלֹּא נִסְתַּכֵּל ביום הראשון במרגלית, היה לְפִי שֶׁהָיָה טָרוּד בְּמִילַת עַבְדָּיו וִילִידֵי בֵּיתוֹ, שמל את כולם ביום זה.

אברהם התחמם לאור השמש כדי להתרפאות לאט בדרך הטבע

וּמְשׁוּם הָכִי, הִמְתִּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָבוֹא ולרפאות את אברהם דַּוְקָא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי למילתו, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל, שֶׁאַבְרָהָם הָיָה סוֹבֵל את צַעַר מצות הַמִּילָה מֵאַהֲבָה, וְלֹא הָיָה קָץ בָּהּ כְּלָל. וְעוֹד המשיך הפסוק לומר שהיה אברהם ׳יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳, שדקדק הקב״ה לבא אצלו עכשיו כשהיה ׳יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳, שֶׁזֶּה - שישב אברהם בפתח אהלו כדי להתחמם מחום השמש, מוֹכִיחַ

שֶׁאַדְרַבָּא הָיָה מִשְׁתַּדֵּל לְהִתְרַפְּאוֹת מְעַט מְעַט בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (עי"ן ב"ר מח, ח), הָדָא אָמְרָה, שְׁמָשָׁא מְעַלֵּי לַמַּכָּה, וְאָז מֵיָּד נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וְהַשְׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר מוֹכֵחַ דִּבְרֵי רָמֵי בַּר חָמָא שֶׁיּוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וְשַׁיָּךְ שַׁפִּיר לְמַאי דְּקָאָמַר מִתְּחִלָּה לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, דִּכּוּלָּא חֲדָא מִילְתָא הִיא.

וּמֵעַתָּה, אֵין מָקוֹם לְהַקְשׁוֹת דְּדִילְמָא יוֹם רְבִיעִי אוֹ חֲמִישִׁי הָוָה, דְּהָא לְאַחַר שֶׁעָבַר יוֹם שְׁלִישִׁי אֵין מַרְחִיצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁאֵין עוֹד סַכָּנָה (שבת קלד, ב), וּכְשֶׁאֵין סַכָּנָה אֵין צָרֵךְ לִרְפוּאָה.

וְלֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁעֲדַיִן הָיָה מָקוֹם לְטָעוֹת וְלוֹמַר שֶׁאַבְרָהָם הקב"ה לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, דִּכּוּלָּא חֲדָא מִילְתָא הִיא - שהכל הוא ענין אחד, שאברהם היה חולה מחמת המילה, והקב"ה בא לבקרו ולרפאותו, וזה היה דווקא ביום השלישי למילתו, ולא קודם לכן.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שֶׁאַדְרַבָּא, אברהם הָיָה רק מִשְׁתַּדֵּל לְהִתְרַפְּאוֹת מְעַט מְעַט על ידי החום של השמש, בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע - כפי הרפואה הטבעית שחום השמש מרפאת את המכה[טו], כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל (ראה ב"ר מח, ח) הָדָא אָמְרָה - זאת אומרת, שְׁמָשָׁא מְעַלֵּי לַמַּכָּה - חום השמש מרפא את המכה[טז], אבל לא רצה להתרפאות מהר בדרך סגולית על ידי המרגלית התלויה בצווארו, לפי שהיה רוצה לסבול צער המילה, וְאָז מֵיָּד נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לבקרו ולרפאותו.

בא דוקא ביום שלישי כדי לבקר את החולה

וְהַשְׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר - ומעתה מיושב היטב, שמוֹכֵחַ כִּדְבְרֵי רָמֵי בַּר חָמָא שֶׁיּוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, מפני שבימים שלפניו לא היה הקב"ה בא לרפאותו, כדי להראות לכל העולם שאברהם עמד בנסיון ורצה לסבול צער המילה. וְשַׁיָּךְ שַׁפִּיר מה שהיה זה ביום שלישי למילתו, לְמַאי דְּקָאָמַר מִתְּחִלָּה - עם תחילת דברי רש"י שבא לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, דִּכּוּלָּא חֲדָא מִילְתָא הִיא - שהכל ענין אחד, שאברהם היה חולה ממילתו, והקב"ה בא לבקרו ולרפאותו, וזה היה דווקא ביום השלישי למילתו, ולא קודם לכן.

אחרי יום השלישי אין צריך לרפואה

וּמֵעַתָּה שהתבאר, שמה שהקב"ה בא לשאול בשלומו ביום השלישי למילתו, היה כדי לרפאותו, שוב אֵין מָקוֹם לְהַקְשׁוֹת דְּדִילְמָא - שמא לא היה זה ביום השלישי למילתו, אלא יוֹם רְבִיעִי אוֹ חֲמִישִׁי למילתו הָוָה, דְּהָא לְאַחַר שֶׁעָבַר יוֹם שְׁלִישִׁי ממילת תינוק, שוב אֵין מַרְחִיצִין אוֹתוֹ בחמין בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עוֹד סַכָּנָה, ואסור לחלל עליו את השבת (שבת קלד, ב)[יז], וּכְשֶׁאֵין סַכָּנָה, גם אֵין צָרֵךְ לְרִפוּאָה, ולא הוצרך אברהם שהקב"ה ירפאנו.

גם כשנתרבה הכאב, השתדל אברהם להתרפאות רק בדרך הטבע

וְלֵיכָּא לְמֵימַר - ואין לומר, שֶׁאף כשבא הקב"ה לרפאותו ביום השלישי, מכל מקום עֲדַיִן הָיָה מָקוֹם לעולם לְטָעוֹת וְלוֹמַר, שֶׁאַבְרָהָם

ציונים ומקורות

טו. וכן כתב רבנו בחיי, ׳והוא יושב פתח האהל כחם היום׳, על דרך הפשט, לפי שהיה חלוש ממצות המילה היה יושב שם כחום היום, כי השמש מרפא בכנפיה (מלאכי ג, כ). וזה לשון צרור המור, ולכן אמר בכאן ׳והוא יושב פתח האהל כחום היום׳, להורות, כי סתם זקנים חולים הם אצל חמין, וכל שכן אברהם שהיה זקן וחולה ממילתו, והיה צריך לצאת לחום היום לרפאות כאבו וצערו, כדכתיב ׳שמש צדקה ומרפא בכנפיה׳.

טז. לשון המדרש, הדא אמרת שהחימום יפה למכה.

יז. לשון המשנה, מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה. ומזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר (בראשית לד, כה) ׳ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים׳. [אמנם בזמננו אין סכנה, כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סימן שלא סעיף ט)].

נִתְרַפֵּא מֵעַצְמוֹ בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ בָּאֵבֶן טוֹבָה, וְהָא דְּלֹא נִתְרַפֵּא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה הַכְּאֵב כָּל כָּךְ גָּדוֹל, אָמְנָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי דִּכְתִיב ׳וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים׳, וּמְתַרְגְּמִינַן ׳כַּד תְּקִיפוּ לְהוֹן כֵּיבֵיהוֹן׳, אָז לֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל וְלֹא עָשָׂה נִסָּיוֹן שָׁלֵם, וְאִם כֵּן, לֹא הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהִתְגַּלּוֹת עָלָיו אֶלָּא בַּיּוֹם הָרְבִיעִי. מִשּׁוּם הָכִי, סְמִיךְ לֵיהּ ׳וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

וַעֲדַיִן יֵשׁ לְדַקְדֵּק, לָמָּה הֻצְרְכוּ שְׁלֹשָׁה רוֹפְאִים לְאַבְרָהָם, דְּהַיְנוּ חֹמוּם הַיּוֹם, וּמַלְאָךְ רְפָאֵל, וְעוֹד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּא לְבַקְּרוֹ, וְעִקַּר מְצוַת בִּקּוּר חוֹלִים הוּא לַעֲשׂוֹת לוֹ כָּל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לִרְפוּאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים (עיין שו״ע יו״ד סימן שלה סעיף ח), וְכֵן

מאמרם ז״ל רָפָאֵל שֶׁרִפָּא אֶת אַבְרָהָם הָלַךְ מִשָּׁם וְכוּ׳.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

נִתְרַפֵּא מֵעַצְמוֹ בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ בָּאֵבֶן טוֹבָה שבצווארו, וְהָא דְּלֹא נִתְרַפֵּא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, מִשּׁוּם שֶׁביום השני לֹא הָיָה הַכְּאֵב כָּל כָּךְ גָּדוֹל, אָמְנָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שאז הכאב של המילה חזק ביותר, כִּדְכְתִיב באנשי שכם (בראשית לד, כה) ׳וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים׳[ח], ומתרגם אונקלוס, כַּד תְּקִיפוּ לְהוֹן כֵּיבֵיהוֹן - ביום השלישי למילתם, כשהתחזקו עליהם כאביהם[ט], אָז שוב לֹא הָיָה אברהם יָכוֹל לִסְבֹּל את כאב המילה החזק והסתכל במרגלית שבצווארו והתרפא, וְלֹא עָשָׂה נִסָּיוֹן שָׁלֵם - ולא עמד בנסיון זה בשלימות, וְאִם כֵּן, יש לדקדק שלֹּא הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהִתְגַּלּוֹת עָלָיו בשביל לרפאותו, אֶלָּא בַּיּוֹם הָרְבִיעִי, כדי לבטל החשש של לעז זה. מִשּׁוּם הָכִי סְמִיךְ לֵיהּ ׳וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׳, שמשם מוכח שאברהם לא היה משתדל להתרפאות בדרך סגולית על ידי המרגלית, אלא אך ורק בדרך טבעית מעט מעט על ידי חום השמש, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

מדוע הוזקק אברהם לשלשה מיני רפואות

וַעֲדַיִן יֵשׁ לְדַקְדֵּק, לָמָּה הֻצְרְכוּ שְׁלֹשָׁה רוֹפְאִים לְרפואת את אַבְרָהָם, דְּהַיְנוּ חֹמוּם הַיּוֹם - שישב אברהם פתח האוהל כדי להתחמם ולהתרפא חום השמש באופן טבעי, כדלעיל, וּמַלְאָךְ רְפָאֵל - ששלחו הקב״ה לרפאותו, כמובא לעיל. וְעוֹד, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי הקב״ה בעצמו בָּא לְבַקְּרוֹ, וְעִקַּר מְצוַת בִּקּוּר חוֹלִים הוּא לַעֲשׂוֹת לוֹ כָּל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לִרְפוּאָתוֹ[כ], כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים (עיין שו״ע יו״ד סימן שלה סעיף ח)[כא], וְכֵן

ציונים ומקורות

יח. לשון הפסוק, ׳וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר׳. **יט.** עיין ר״ן (על הרי״ף שבת נג, א ד״ה הלכה), ותוס׳ יו״ט (שבת פרק ט משנה ג), שדנו אם ביום השלישי הוא ׳מסוכן׳ יותר מביום הראשון והשני, או ׳חלש׳ יותר. **כ.** כבר התבאר לעיל בדברי רבינו, שמה שבא הקב״ה לבקרו היה כדי לרפאותו. וכאן מוסיף רבינו לכך ראיה, שהרי עיקר ענין ביקור חולים הוא כדי לדאוג לרפואת החולה. **כא.** ראה בנדרים (מ, א), לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה, אמר לו, רבי החייתני, ע״כ. ופירש בשיטה מקובצת בשם הרי״ץ, שרבי עקיבא ראה שהמקום מעופש והיה המקום מקולקל ומזיק לחולה, וציוה לפנות המקום ההוא ולכבדו ולרבצו, ונזדכך אוירו, ועל כן נתרפא החולה. וזה לשון השולחן ערוך, וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא, וקשה ליה דיבורא, אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון, ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים.

אִיתָא פָּשׁוּט בַּמִּדְרָשׁ (ראה ב״ר מח, ח) שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹתוֹ, וְעַיֵּן בְּבַחְיֵי (פרשת וירא סוף הפתיחה). **וְעוֹד** יֵשׁ לְדַקְדֵּק עַל הַמִּדְרָשׁ (ב״ר מח, ב) עַל פְּסוּק זֶה 'וַיֵּרָא אֵלָיו' וְכוּ', אָמַר אַבְרָהָם, אַחַר שֶׁמַּלְתִּי אֶת עַצְמִי הַרְבֵּה גֵּרִים בָּאִים לְהִדָּבֵק בְּזֹאת אוֹת הַבְּרִית, עכ״ל. וְהוּא תֵּמַהּ, דְּאַדְרַבָּא יוֹתֵר כָּל הָיָה מִתְחַלָּה שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לְסָבֹל שׁוּם צַעַר, וּכְרִכְתִיב (בראשית יב, ה) 'וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן' (ב״ר לט, יד). מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְסָבֹל צַעַר הַמִּילָה. וְקָשְׁיָא זוֹ אִיתָא נַמִּי בַּמִּדְרָשׁ הַמְּזַכֵּר לְקַמָּן בְּסָמוּךְ (אות ב), 'פֶּתַח הָאֹהֶל', פֶּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ. וְאַדְרַבָּא לְכְאוֹרָה זוֹ הִיא נְעִילַת דֶּלֶת וְלֹא פְּתִיחַת דֶּלֶת.

מַאֲמָרָם ז״ל אָמַר אַבְרָהָם אַחַר שֶׁמַּלְתִּי אֶת עַצְמִי הַרְבֵּה גֵּרִים בָּאִים לְהִדָּבֵק בְּזֹאת אוֹת הַבְּרִית.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיָּדוּעַ (שם לט, ח) שֶׁאַבְרָהָם הָיָה מִתְפַּחֵד, תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדִי

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אִיתָא פָּשׁוּט בַּמִּדְרָשׁ (ראה ב״ר מח, ח) שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹתוֹ[כב]. וְעַיֵּן בְּרִבִינוּ בַּחְיֵי (פרשת וירא סוף הפתיחה) שכתב גם כן, שאברהם נתרפא כשנגלה אליו השי״ת[כג].

קושיא איך גרמה המילה שיתרבו הגרים אף שהיה להם לחשוש מהצער שבה

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק עַל דברי הַמִּדְרָשׁ (ב״ר מח, ב) עַל פְּסוּק זֶה 'וַיֵּרָא אֵלָיו' וְכוּ', אָמַר אַבְרָהָם, אַחַר שֶׁמַּלְתִּי אֶת עַצְמִי, הַרְבֵּה גֵּרִים בָּאִים לְהִדָּבֵק בְּזֹאת אוֹת הַבְּרִית[כד], עכ״ל. וְהוּא תֵּמַהּ, דְּאַדְרַבָּא - הרי לכאורה מסתבר להיפך, שיוֹתֵר כָּל הָיָה מִתְחַלָּה - לפני שנצטווה אברהם על המילה שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ, לפי שֶׁאז עדיין לֹא הָיָה לָהֶם לְסָבֹל שׁוּם צַעַר כדי להתגייר, וּכְפִי שאכן היה, כְּדִכְתִיב (בראשית יב, ה) 'וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן'[כה] - הנפשות שהכניסו אברהם ושרה תחת כנפי השכינה (ב״ר לט, יד)[כו], וזה היה לפני שנצטווה על המילה, הרי שהתגיירו אז גרים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה, אחרי שנצטווה אברהם וכל ילידי ביתו על המילה, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם - הגרים הבאים להתגייר צריכים לְסָבֹל צַעַר הַמִּילָה, ואיך יתכן שדוקא לאחר הציווי על המילה יתרבו הגרים.

וְקָשְׁיָא זוֹ אִיתָא נַמִּי בַּמִּדְרָשׁ - על המדרש הַמְּזַכֵּר לְקַמָּן בְּסָמוּךְ (אות ב), על לשון הפסוק 'פֶּתַח הָאֹהֶל', פֶּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים[כז] על ידי המילה, שעל ידי כן יוכלו גם הם להכנס תחת כנפי השכינה, וְקשה, שאַדְרַבָּא, לְכְאוֹרָה זוֹ - המילה הִיא נְעִילַת דֶּלֶת בפני הגרים, שלא ירצו להתגייר כדי שלא להצטער במילה, וְלֹא פְּתִיחַת דֶּלֶת.

באמירת 'אף עוונותיך פורחים' נעשה אברהם כבעל תשובה ולא כצדיק גמור

וְיֵשׁ לוֹמַר, בהקדם מה שֶּׁיָּדוּעַ מה שכתוב במדרש (ב״ר לט, ח), שֶׁאַבְרָהָם הָיָה מִתְפַּחֵד ואומר לקב״ה, שמא תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדִי

ציונים ומקורות

כב. לשון המדרש, תני רבי ישמעאל 'כחום היום' וכו', אמר רבי ינאי, ניקב נקב מגיהנם והרתיח כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה. אמר הקדוש ברוך הוא, צדיקים בצער והעולם בריוח, הדא אמרת, שהחימום יפה למכה, ע״כ. ומשמע, שכל זה היה בשעה שביקר הקב״ה אצל אברהם. הרי שביקור זה היה לצורך רפואתו. **כג.** לשון רבינו בחיי, וכן אברהם הגיעה לו רפואה בגילוי שכינה שהיה חולה במצות מילה, ואז נתרפא כאשר נראה לו השם יתברך. **כד.** לשון המדרש, 'ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה' (איוב יט, כו), אמר אברהם, אחר שמלתי עצמי, הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית. **כה.** לשון הפסוק, 'וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן'. **כו.** לשון המדרש, אמר רבי אלעזר בן זימרא, אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה, ואת אמר 'ואת הנפש אשר עשו', אלא אלו הגרים שגיירו. ואם כן שגיירו למה אמר 'עשו', אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגיירו כאלו בראו. **כז.** לשון המדרש, 'פתח האהל', פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים,

עָוֹן שֶׁעָבַדְתִּי עֲבוֹדָה זָרָה כָּל הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן (שם ל, ח) בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, וְאַחַר מִלְחֶמֶת הַמְּלָכִים אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, 'לְךָ טַל יַלְדָתֶיךָ' (תהלים קי, ג), כְּשֵׁם שֶׁהַטַּל הַזֶּה פּוֹרֵחַ כָּךְ עֲוֹנוֹתֶיךָ פּוֹרְחִים, וְעַיִן שָׁם בַּמִּדְרָשׁ.

וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ כָּל כָּךְ שֶׁבַח לְאַבְרָהָם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נַעֲשֶׂה אֶלָּא כְּמוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֶגֶד שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ הֶסִירוּ הַכֶּתֶם, דְּמִכָּל מָקוֹם הַבֶּגֶד אֵינוֹ חָדָשׁ כְּמִתְּחִלָּה.

וְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק ד' דִּנְדָרִים (מא, א), אֵין הַחוֹלֶה עוֹמֵד מֵחָלְיוֹ עַד שָׁשָׁב לִימֵי עֲלוּמָיו. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י (ר"ן שם), מֵאַחַר שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא חוֹזֵר טִבְעוֹ לִהְיוֹת בָּרִיא וְחָזָק יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה קֹדֶם הַחֹלִי.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

עָוֹן שֶׁעָבַדְתִּי עֲבוֹדָה זָרָה בְּכָל הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים לפני שהכרתי את הקב"ה. פירוש, שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן (שם ל, ח) רק כשהיה בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ[כח], ועל כן היה דואג על כל השנים שעבד בהם עבודה זרה[כט]. וְאַחַר מִלְחֶמֶת הַמְּלָכִים[ל], אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לאברהם, 'לְךָ טַל יַלְדָתֶיךָ' (תהלים קי, ג)[לא], העוונות שעשית בשנות ילדותיך יהיו דומים לטל, שכְּשֵׁם שֶׁהַטַּל הַזֶּה שיורד בכל לילה, כשהשמש זורחת על הארץ, הוא פּוֹרֵחַ - עולה לצד השמים ואיננו, כָּךְ עֲוֹנוֹתֶיךָ פּוֹרְחִים - פרחו ונמחקו לגמרי כאילו אינם, וְעַיִן שָׁם בַּמִּדְרָשׁ[לב].

וְנִמְצָא מבואר מדברי המדרש, שֶׁמה שדימה הקב"ה את עוונותיו לטל שפורח, זה אֵינוֹ כָּל כָּךְ שֶׁבַח לְאַבְרָהָם, שֶׁהֲרֵי כך גם אברהם אֵינוֹ נַעֲשֶׂה אֶלָּא כְּמוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה, וְלֹא כמו צַדִּיק גָּמוּר שלא חטא כלל. וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְבֶגֶד שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ כֶּתֶם, וְאַחַר כָּךְ כיבסו אותו וְהֶסִירוּ הַכֶּתֶם ממנו, דְּמִכָּל מָקוֹם, הַבֶּגֶד אֵינוֹ חָדָשׁ כְּמִתְּחִלָּה.

חולה שנתרפא נעשה בריא יותר מבתחילה
וכתינוק שלא חטא מעולם

וְאָמְרִינַן בגמרא בְּפֶרֶק ד' דִּנְדָרִים (מא, א), אֵין הַחוֹלֶה עוֹמֵד - מתרפא מֵחָלְיוֹ עַד שָׁשָׁב לִימֵי עֲלוּמָיו - חוזר לימי נעוריו[לג], וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י (ר"ן שם), מֵאַחַר שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא מהחולי, חוֹזֵר טִבְעוֹ לִהְיוֹת בָּרִיא וְחָזָק יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה קֹדֶם הַחֹלִי.

ציונים ומקורות

פתח טוב פתחת לגרים. **כח.** לשון המדרש, רבי לוי בשם ריש לקיש אמר, בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו. רבי חנינא ורבי יוחנן תרויהון אמרי, בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו. **כט.** וכן כתב **ביפה תואר** על דברי המדרש שהיה אברהם מתפחד, וזה לשונו, משמע דאתי כמאן דאמר בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו, דאי כמאן דאמר בן ג' שנים, מאי פחדיה, הלא אינו בן דעת ועונשין כלל, אבל אם בן מ"ח הוה שייך פחד. **ל.** כן מוכח מדברי הגמרא (נדרים לב, ב) שדרשו מזמור זה על מלחמת המלכים, שלאחריה דיבר עמו הקב"ה ועשאו כהן. **לא.** לשון הפסוק, 'עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ'. **לב.** לשון המדרש, 'לך טל ילדותך', לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו. אמר לו הקדוש ברוך הוא 'לך טל ילדותך', מה טל זה פורח אף עונותיך פורחים, מה הטל הזה סימן ברכה לעולם אף אתה סימן ברכה לעולם. **לג.** לשון הגמרא, אמר רבי אלכסנדרי אמר רבי חייא בר אבא, אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר (תהלים קג, ג) 'הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי'. רב המנונא אמר, חוזר לימי עלומיו, שנאמר (איוב לג, כה) 'רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו'.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רש"י שם), דְּנַעֲשָׂה כְּתִינוֹק שֶׁלֹּא טָעַם חֵטְא, עכ"ל.

וּמֵעַתָּה נֶחְזֵי אֲנַן, שֶׁכָּאן בְּאַבְרָהָם הָיָה צָרִיךְ שְׁלוֹשׁ רְפוּאוֹת, אַחַת מִכְּאֵב הַמִּילָה, וּמַזֶּה נִתְרַפֵּא מֵחֹם הַיּוֹם, דְּהַחַמּוּם מְעַלֵּי לַמַּכָּה, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ. וְהַשֵּׁנִית, שֶׁהֲרֵי הוּא הָיָה זָקֵן וְלֹא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהוֹלִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה שָׂרָה (בראשית יח, יב) 'וַאדנִי זָקֵן', טוֹחֵן וְלֹא פּוֹלֵט (ב"ר מח, יז), וְלָזֶה הוֹעִיל רְפָאֵל, שֶׁהוֹסִיף בּוֹ כֹּחַ כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לִשְׁאָר הַחוֹלִים, כַּפְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁל רַשְׁ"י הַנִּזְכָּר לְעֵיל. וְעוֹד הָיָה צָרִיךְ לִרְפוּאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיְּעַשֶּׂהוּ כְּתִינוֹק שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא, כַּפְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁל רַשְׁ"י הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְזֶה הָיָה לוֹ בִּזְכוּת הַמִּילָה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יבמות מח, ב) גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וְזֶהוּ הַפֶּתַח שֶׁפָּתַח לַגֵּרִים, וְזֶהוּ שֶׁהִרְבָּה גֵּרִים יָבוֹאוּ לְהִדָּבֵק בְּזֹאת אוֹת הַבְּרִית, הוֹאִיל שֶׁבָּזֶה נַעֲשִׂים כְּתִינוֹק שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רש"י שם), דְּנַעֲשָׂה כְּתִינוֹק שנולד שֶׁלֹּא טָעַם חֵטְא, פירוש, מלבד מה שמוחלים לו על כל עוונותיו, כמבואר בגמרא שם, אף לא נשאר בו שום רושם מחטאיו, וכדוגמת תינוק שנולד, שאין בו שום רושם של חטא[ד], **עכ"ל**.

שלשה רפואות, לכאב המכה, חזרה לימי עלומיו ולהיות כתינוק שנולד לענין החטא

וּמֵעַתָּה נֶחְזֵי אֲנַן, שֶׁכָּאן בְּאַבְרָהָם הָיָה צָרִיךְ שָׁלוֹשׁ רְפוּאוֹת, הרפואה הָאַחַת מִכְּאֵב הַמִּילָה, וּמַזֶּה נִתְרַפֵּא מֵחֹם הַיּוֹם - שישב פתח האהל, דְּהַחַמּוּם מְעַלֵּי - החימום טוב ומועיל לַמַּכָּה ומרפא אותו, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, כמובא לעיל. וְהרפואה הַשֵּׁנִית, שֶׁהֲרֵי הוּא הָיָה זָקֵן וְשׁוּב לֹא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהוֹלִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה שָׂרָה (בראשית יח, יב) 'וַאדנִי זָקֵן'[לה], ודרשו במדרש (ב"ר מח, יז), שאמרה שרה, שאברהם טוֹחֵן וְלֹא פּוֹלֵט - ראוי לביאה אך אינו יכול להוליד, וְלָזֶה הוֹעִיל המלאך רְפָאֵל, שֶׁהוֹסִיף בּוֹ כֹּחַ יותר ממה שהיה מקודם, כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לְשְׁאָר הַחוֹלִים, כַּפְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁל רַשְׁ"י הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שכשמתרפא מחליו נעשה יותר בריא מבתחילה, ועל ידי כן חזר אברהם להיות ראוי להוליד כבימי נעוריו.

וְעוֹד הָיָה אברהם צָרִיךְ לִרְפוּאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - ממה שעבד עבודה זרה בנערותו, שלא די שנמחל לו, אלא שֶׁיְּעַשֶּׂהוּ כְּתִינוֹק שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא כלל, וכַּפְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁל רַשְׁ"י הַנִּזְכָּר לְעֵיל, ולא ישאר בו אף רושם מהחטא, והיא הרפואה השלישית, וְזֶה הָיָה לוֹ בִּזְכוּת הַמִּילָה, שלאחריה בא הקב"ה לבקרו ולרפאתו, והיינו שלא ישאר בו שום רושם מהחטא.

'פתח לגרים' - שידעו שבזכות המילה לא ישאר בהם אפילו טעם חטא

וְעַל זֶה - על רפואה זו שסילקה ממנו רושם החטא, נֶאֱמַר בגמרא (יבמות מח, ב), גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי - שהוא דומה כמי שלא חטא מימיו ואין בו שום רושם של חטא[לו]. וְזֶהוּ הַפֶּתַח שאמרו במדרש שֶׁפָּתַח אברהם לַגֵּרִים על ידי המילה, וְזֶהוּ גם מה שאמרו במדרש שֶׁהִרְבָּה גֵּרִים יָבוֹאוּ לְהִדָּבֵק בְּזֹאת אוֹת הַבְּרִית, אף על פי שיצטרכו לסבול את צער המילה, שהוֹאִיל שֶׁבָּזֶה הברית מילה נַעֲשִׂים הגרים, כְּתִינוֹק שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא, ולא נשאר בהם שום רושם מעוונותיהם, על כן הגוים שרוצים להתגייר, אין להם לחשוש שישאר להם כתם

ציונים ומקורות

לד. ע"פ עיון יעקב (על העין יעקב שם).

לה. לשון הפסוק, 'וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדנִי זָקֵן'.

לו. ראה מה שכתב בענין זה בפרשת דרכים (דרך האתרים, דרוש ב).

וְהַאי דְּנָקֵט הַלָּשׁוֹן שֶׁל זֹאת אוֹת הַבְּרִית, וְלֹא אָמַר יָבוֹאוּ לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה אוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר שֶׁיִּרְמֹז שֶׁיִּתְעַלּוּ עַל כָּל הַמְקַטְרְגִים שֶׁלֹּא יוּכְלוּ עוֹד לְהַזִּיק לָהֶם, שֶׁהֲרֵי סַמָּאֵ"ל וְלִילִי"ת גִּימַטְרִיָּא תרי"א, וּמִלַּת בְּרִי"ת הוּא תרי"ב.

ב

מאמרם ז"ל פֶּתַח טוֹב פְּתַחְתָּ לַגֵּרִים.

מִדְרָשׁ (ב"ר מח, ח), 'וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל' (בראשית יח, א), פֶּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים, עכ"ל. וְהוּא תָּמוּהַּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַמְפָרְשִׁים בְּסִפְרֵיהֶם.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

מחטאיהם שעשו קודם שנתגיירו, אלא שעל ידי המילה נעשים כתינוק שנולד.

בזכות הברית יתגבר כח הקדושה על כח הקליפה

וְהַאי דְּנָקֵט המדרש הַלָּשׁוֹן שֶׁל הרבה גרים באים להדבק ב'זֹאת אוֹת הַבְּרִית', וְלֹא אָמַר יָבוֹאוּ גרים לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה, אוֹ להדבק בְּיִשְׂרָאֵל - להיות חלק מעם ישראל. אֶפְשָׁר שֶׁיִּרְמֹז המדרש, שֶׁבזכות מצות ברית מילה יִתְעַלּוּ הגרים מעַל כָּל הַמְקַטְרְגִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ עוֹד לְהַזִּיק לָהֶם, שֶׁהֲרֵי שני המזיקים הגדולים, סַמָּאֵ"ל - שם של קליפה רעה, והוא שרו של שעיר[לז], וּבת זוגו היא לִילִי"ת - אם השדים[לח], גִּימַטְרִיָּא של שניהם יחד הוא תרי"א[לט], וּמִלַּת 'בְּרִית' הוּא גימטריא תרי"ב, שהוא אחד יותר, והרי זה מלמד שעל ידי ה'ברית', מתגבר כח הקדושה על כח המקטרגים[מ].

ב

אברהם תיקן את נשמות הגרים

דקדוק בדרש פתח טוב פתחת לגרים

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר מח, ח), דרשו על הפסוק (בראשית יח, א) 'וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל'[א], שאמר הקב"ה לאברהם פֶּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים[ב], עכ"ל. וְהוּא תָּמוּהַּ, איך נפתח פתח לגרים על ידי המילה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַמְפָרְשִׁים בְּסִפְרֵיהֶם[ג].

ציונים ומקורות

לז. עפ"י זוהר (פרשת בלק קצב, ב). **לח.** מצודת ציון (ישעיה לד, יד). **לט.** כתב **בלב אריה** (פרשת פקודי סח, ב) וזה לשונו, מצאתי כתוב, דלילי"ת וסמא"ל הוא מספר תרי"א, שהוא יצר הרע וכו'. **מ.** וכן כתב בספר **עפריה דאברהם** (דרוש א' לגאולת עולם), וזה לשונו, כי שומר הברית נקרא צדיק ואין ס"מ שולט בו, שהרי מצינו מה שאמרו רבותינו ז"ל (קידושין ל, ב) בראתי לו תורה תבלין, ואני בעוניי אמרתי, מצות המילה היא חמורה הרבה, שהרי ס"מ ובת זוגיה לילי"ת עולים למנין תרי"א, ו'תורה' גם כן תרי"א, וזהו שאמרו בראתי לו תורה תבלין. מה שאין כן 'ברית' עולה תרי"ב, אחד יותר על ס"מ ובת זוגיה, אשר על כן שומר הברית אינו מתפחד מהנזכר, וניצול מיום הדין בשביל חותם שעליו תם ונקי.

תמצית הדרוש: א. ילידי ביתו של אברהם, התרפאו מהמרגלית שהיתה תלויה בצוארו, ולא הוצרכו לרפואה אחרת. **ב.** אברהם לא רצה להסתכל במרגלית, לפי שרצה לסבול את הצער של מצות המילה. ועוד, שאם היה מתרפא מיד, לא היתה המילה נחשבת כנסיון, שהיו אומרים שמשום שידע שיתרפא מיד לכן מל עצמו. ולכן היה יושב פתח האהל כחום היום, כדי להתרפאות על ידי השמש רפואה טבעית כדרך החולים שמתרפאים מעט מעט. **ג.** הקב"ה נגלה לאברהם כדי לבקרו שהיה חולה. ומשום כך הוכרח רמי בר חמא לומר שזה היה ביום השלישי, שהרי אברהם רצה שידעו הכל שהוא סובל צער המילה. ולא היה אחר כך, משום שאז כבר אין סכנה ואין צורך לרפואה. **ד.** אברהם הוזקק לשלשה מיני רפואות. חום היום - ריפא אותו מכאב המכה. המלאך רפאל - החזיר לו את כח ההולדה. והקב"ה - עשאו כתינוק שנולד שאין בו שום רושם של חטא. **ה.** על ידי המילה נעשה אברהם כתינוק שאין בו שום רושם של חטא, וזהו מה שאמרו במדרש שבזכות המילה התגיירו הרבה גרים, ועוד אמרו שפתח פתח לשאר גרים שירצו להתגייר, על אף שיש להם צער המילה, כדי שלא יהיה שום רושם מחטאיהם. **ו.** מה שאמר אברהם שאחר המילה הרבה גרים באים להדבר ב'זאת אות הברית', לומר שבכח ה'ברית' שעולה למנין תרי"ב, יותר מתרי"א שזהו מנין הגימטריא של סמא"ל ולילי"ת, אפשר להתגבר עליהם. **א.** לשון הפסוק, 'וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם'. **ב.** לשון המדרש, 'פתח האהל', פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים, פתח טוב פתחת לגרים. **ג.** ראה **יפה תואר**.

וּמִלְּבַד מַה שֶּׁפַּתַבְנוּ בַּחִדּוּשׁ הַקּוֹדֵם (לעיל אות א), עוֹד יוּבַן בְּמַה שֶּׁפָּתַב הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת בְּמַאֲמַר אֵם כָּל חָי חֵלֶק ג׳ (סימנים ו-ח), שֶׁאַבְרָהָם וְשָׂרָה בְּכַוָּנַת הַיִּחוּדִים שֶׁלָּהֶם, הָיוּ מַמְשִׁיכִים אֶצְלָם בְּעֵת זִוּוּגָם כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהֵן עֲתִידוֹת לְהִבָּרְאוֹת לַגֵּרִים הָרְאוּיִים לְהִדָּבֵק בְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, בְּטַעַם ׳הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן׳ (בראשית יב, ה), וְאָמְרוּ חֲכָמִים (ב״ר לט, יד), שֶׁאַבְרָהָם מְגַיֵּר הָאֲנָשִׁים וְשָׂרָה מְגַיֶּרֶת הַנָּשִׁים, כִּי לֹא עַל הַגֵּרִים שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בִּלְבַד אָמְרוּ, שֶׁהָיוּ גֵּרֵי שָׁעָה לֹא זוּלַת, אֶלָּא עַל כָּל הַגֵּרִים הָעֲתִידִים לְהִתְגַּיֵּר וְלִהְיוֹת גֵּרֵי צֶדֶק, וּבָזֶה גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לָהֶם מִמַּה שֶּׁנִּדְחוּ מֵחֲמַת הַחֵטְא הַקָּדוּם.

וְעִם זֶה הָיָה זִוּוּגָם שֶׁל אַבְרָהָם וְשָׂרָה מַשְׁלִים תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, כְּדִכְתִיב (בראשית יז, ה) ׳כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׳, וְהוּא כְּעֵין מַעֲשֵׂה הַיִּבּוּם,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אברהם ושרה תיקנו את כל הגרים העתידים להתגייר

וּמִלְּבַד מַה שֶּׁפַּתַבְנוּ בַּחִדּוּשׁ הַקּוֹדֵם (לעיל אות א) **לבאר דברי המדרש, עוֹד יוּבַן בְּמַה שֶּׁפָּתַב הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת בְּמַאֲמַר אֵם כָּל חָי חֵלֶק ג׳** (סימנים ו-ח), **שֶׁאַבְרָהָם וְשָׂרָה בְּכַוָּנַת הַיִּחוּדִים שֶׁלָּהֶם, הָיוּ מַמְשִׁיכִים אֶצְלָם בְּעֵת זִוּוּגָם, את כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהֵן עֲתִידוֹת לְהִבָּרְאוֹת לַגֵּרִים הָרְאוּיִים לְהִדָּבֵק בְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. בְּטַעַם מה שנאמר עליהם** (בראשית יב, ה) ׳הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן׳[1], **וְאָמְרוּ חֲכָמִים** (ב״ר לט, יד), **שֶׁאַבְרָהָם היה מְגַיֵּר את הָאֲנָשִׁים, וְשָׂרָה היתה מְגַיֶּרֶת את הַנָּשִׁים - ולפי שגיירום והכניסו אותם אל תחת כנפי תחת השכינה, נחשב כאילו עשאום[2], כִּי לֹא עַל הַגֵּרִים שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בִּלְבַד אָמְרוּ שגיירו אותם, שֶׁהרי הם הָיוּ גֵּרֵי שָׁעָה לֹא זוּלַת - שאחר מותו של אברהם חזרו לסורם[3], אֶלָּא עַל כָּל הַגֵּרִים הָעֲתִידִים לְהִתְגַּיֵּר וְלִהְיוֹת גֵּרֵי צֶדֶק, שהכל היה בכוחו של אברהם אבינו ושרה. וּבָזֶה גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לָהֶם, מִמַּה שֶּׁנִּדְחוּ מֵחֲמַת הַחֵטְא הַקָּדוּם של אדם הראשון לבין האומות, ואברהם עסק בתיקונם.**

וְעִם ענין **זֶה הָיָה זִוּוּגָם שֶׁל אַבְרָהָם וְשָׂרָה מַשְׁלִים תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, כְּדִכְתִיב** (בראשית יז, ה) ׳כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׳[4] - שאברהם ושרה נחשבו כאביהם ואמם של כל תולדותיו של אדם הראשון, **וְהוּא כְּעֵין מַעֲשֵׂה הַיִּבּוּם**[5] - שהיבם משלים את תולדות אחיו, וכך גם השלימו ותיקנו

ציונים ומקורות

ולעיל (אות א) הקשה רבינו, שאדרבא, המילה היא נעילת דלת ולא פתיחת דלת, שכן יותר קל היה להם מתחילה שלא היה להם לסבול שום צער כדי להתגייר, מה שאין כן עתה שיש להם לסבול צער המילה. **ד.** לשון הפסוק, ׳וַיַּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׳. **ה.** לשון המדרש, ׳ואת הנפש אשר עשו בחרן׳, אמר רבי אלעזר בן זימרא, אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד, אינן יכולין לזרוק בו נשמה, ואת אמר ׳ואת הנפש אשר עשו׳, אלא אלו הגרים שגיירו. ואם כן שגיירו, למה אמר ׳עשו׳. אלא ללמדך, שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגיירו כאלו בראו. ויאמר ׳אשר עשה׳, למה נאמר ׳אשר עשו׳, אמר רב הונא, אברהם היה מגייר את האנשים, ושרה מגיירת את הנשים. **ו.** כך הביאו הרבה ספרים בשם המדרש, ולא נמצא מפורש, אלא כך איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כט), כל עבדים שנימולו עם אברהם אבינו, לא נתקיימו לא הם ולא זרעם בישראל. ומדברי **הרמב״ם** (הלכות עבודה זרה סוף פרק א), משמע שהתקיימו באמונתם עד שירדו למצרים ושם למדו ממעשיהם. **ז.** לשון הפסוק, ׳וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׳. **ח.** אדם שמת בלא בנים, מצוה על אחיו לקחת את אשתו לאשה, וזה נקרא ׳יבום׳, ונאמר שם (דברים כה, ו)

וְזֶהוּ לְשׁוֹן (שם יב, ג) 'וְנִבְרְכוּ בְךָ', לְשׁוֹן הַבְּרָכָה שֶׁעוֹשִׂים לְעָנָף מִן הָאִילָן וְכוּ', דְּכֻלְּהוּ גְּיוֹרֵי מִינַן הֲווֹ וְאִידְּחוּ וְכוּ', עכ"ל.

וְאִם כֵּן, עַד אוֹתָהּ שָׁעָה תִּקְּנוּ נַפְשׁוֹת הַגֵּרִים בְּרוּחָנִיּוּתָן. וְדַיֵּק שַׁפִּיר לוֹמַר 'וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ', 'נֶפֶשׁ' דַּוְקָא, וַ'אֲשֶׁר עָשׂוּ' דּוּמְיָא דְּ'בֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה' (שם יח, ח), שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י אֲשֶׁר תִּקֵּן, וַעֲדַיִן לֹא בָּאוּ לִידֵי גְּמָר, שֶׁאִלּוּ הַנְּשָׁמוֹת עֲדַיִן לֹא יָצְאוּ מִנַּרְתֵּקָן, שֶׁלְּעוֹלָם אֵינוֹ גֵּר עַד שֶׁיְּמוֹל וְיִטְבֹּל (יבמות מו, ב).

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אברהם ושרה, את נשמותיהם של תולדות אדם הראשון. וְזֶהוּ עומק כוונת לְשׁוֹן הפסוק שאמר הקב"ה לאברהם (שם יב, ג) 'וְנִבְרְכוּ בְךָ'[ט], שהוא מִלְּשׁוֹן 'הַבְרָכָה', שֶׁעוֹשִׂים לְעָנָף מִן הָאִילָן וְכוּ' - שמשפילים ענף מן האילן וטומנים אותו בעפר, עד שישריש ונעשה אילן בפני עצמו, ולכן מה שגדל מענף זה, הוא תוצאה מן העץ עצמו, וכמו כן הוא ענין הגרים, דְּכֻלְּהוּ גְּיוֹרֵי מִינַן הֲווֹ וְאִידְּחוּ וְכוּ' - כל נשמות הגרים נולדו מאדם הראשון, אלא שנדחו מחמת חטאו בתוך הקליפות, ועכשיו שהם מתגיירים הן חוזרות לנו', עכ"ל.

'הנפש אשר עשו' - אשר תיקנו

וְאִם כֵּן, עַד אוֹתָהּ שָׁעָה שנימול אברהם, אברהם ושרה, את נשמותיהם של תולדות אדם הראשון, וְזֶהוּ עומק כוונת לְשׁוֹן הפסוק שאמר הקב"ה לאברהם (שם יב, ג) 'וְנִבְרְכוּ בְךָ'[ט], שהוא מִלְּשׁוֹן 'הַבְרָכָה', שֶׁעוֹשִׂים לְעָנָף מִן הָאִילָן וְכוּ' - שמשפילים ענף מן האילן וטומנים אותו בעפר, עד שישריש ונעשה אילן בפני עצמו, ולכן מה שגדל מענף זה, הוא תוצאה מן העץ עצמו, וכמו כן הוא ענין הגרים, דְּכֻלְּהוּ גְּיוֹרֵי מִינַן הֲווֹ וְאִידְּחוּ וְכוּ' - כל נשמות הגרים נולדו מאדם הראשון, אלא שנדחו מחמת חטאו בתוך הקליפות, ועכשיו שהם מתגיירים הן חוזרות לנו', עכ"ל.

'הנפש אשר עשו' - אשר תיקנו

וְאִם כֵּן, עַד אוֹתָהּ שָׁעָה שנימול אברהם, תִּקְּנוּ אברהם ושרה, את נַפְשׁוֹת הַגֵּרִים בְּרוּחָנִיּוּתָן, וכפי שיבואר להלן שתיקון זה ראוי יותר להיות נעשה בעת שאברהם עדיין היה ערל. וְלכן דַּיֵּק הפסוק שַׁפִּיר לוֹמַר 'וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ', ולא אמר 'ואת בני האדם אשר עשו', אלא 'נֶפֶשׁ' - נשמה דַּוְקָא, וַ'אֲשֶׁר עָשׂוּ', פירושו דּוּמְיָא דִּלשון הפסוק (שם יח, ח) 'בֶּן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה'[א] שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י אֲשֶׁר תִּקֵּן, שאברהם תיקן את נשמתם, וְאולם עֲדַיִן לֹא בָּאוּ לִידֵי גְּמָר, שֶׁאִלּוּ הַנְּשָׁמוֹת עֲדַיִן לֹא יָצְאוּ מִנַּרְתֵּקָן להיות בני ישראל ממש, שֶׁלְּעוֹלָם הגר אֵינוֹ נעשה גֵּר עַד שֶׁיְּמוֹל וְיִטְבֹּל (יבמות מו, ב)[ב], אלא שהוא גרם שיהיו יכולים לצאת מנרתיקם ולהתגייר בהמשך הדורות.

ציונים ומקורות

'וְהָיָה הַבָּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת'. **ט.** לשון הפסוק, 'וַאֲבָרֲכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה'. **י.** לשון העשרה מאמרות, אמנם אברהם ושרה, בכוונת היחודים שלהם, ממשיכים אצלם כל הנשמות שהן עתידות להבראות לגרים הראויים להדבק בזרעו של יצחק. בטעם 'הנפש אשר עשו בחרן', ואמרו חכמים, אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת את הנשים, כי לא על הגרים של אותה שעה בלבד הדברים אמורים, שהיו גרי שעה לא זולת, אלא על כל באי עולם להתגייר לעתיד ולהיות גר צדק, ובזה גאולה תהיה להם ממה שנדחו מחמת החטא הקדום. ועם זה היה זיווגם של אברהם ושרה משלים תולדותיו של אדם הראשון, כדבר שנאמר (בראשית יז, ה) 'כי אב המון גוים נתתיך', והוא כעין מעשה היבום וכו'. וזה גרם לבנים ברכה מוקדמת ליצירה, בסוד שנאמר ליצחק (שם כב, יח) 'והתברכו בזרעך כל גויי הארץ', ירצה שתתפשט ברכתו לזולת כמעין המתגבר, ונמשך לכמה בְּרֵכוֹת מים חיים, וכנהר שאינו פוסק, ומכיפיה מיבריך (שבת סה, ב). ולפי שיצא ממנו עשו, לא נאמר לו 'ונברכו' בפועל מושלם דבק בעצמו, כמו שנאמר ליעקב (שם כח, יד), כי היא וזרעו כולם קדושים, ובתוכם ה' באמת. ובאו שני הפועלים הללו בלשון עבר מתהפך לעתיד, רצוני 'והתברכו' האמור ביצחק, 'ונברכו' האמור ביעקב, כי מאז הוכנו הברכות האלה על ידי אברהם ושרה, וכבר נאמר לו (שם יג, טז) 'ושמתי את זרעך כעפר הארץ', שהוא מקבל כל ההברכות. וידוע, שאין ההברכה אלא ענף מן האילן שהושפל לארץ ונטמן בעפר עד שישרוש בארץ גזעו, וכל זמן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי ביה (ירושלמי ערלה פרק א הלכה ג), אף כאן, כולהו גיורי מינן הוו ואידחו, והשתא מיהדר הוא דהדרי לן וכו'. **יא.** לשון הפסוק, 'וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ'. **יב.** לשון הגמרא, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, לעולם אינו גר עד שימול ויטבול.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַמִּדְרָשׁ פְּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים, שֶׁעִם הַמִּילָה וּכְרִיתַת הָעָרְלָה, מֵעַתָּה נִשְׁמוֹת הַגֵּרִים אֲשֶׁר כְּבָר הִתְחַלְתָּ לְתַקֵּן יֵצְאוּ לְנַמְרֵי מִנַּרְתִּיקָן וּמֵאֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים בָּהֶן.

וּבְרֶרְךָ זֶה יוּבַן מִדְרָשׁ תָּמוּהַּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (מו, ב) עַל פָּסוּק (בראשית יז, א) 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים', 'לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ' (קהלת ג, א), זְמַן הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם אֵימָתַי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הַמִּילָה וְכוּ'. וְעוֹד שָׁם בְּסָמוּךְ (אות ג), אָמַר, אִם חֲבִיבָה הִיא הַמִּילָה לָמָּה לֹא נִתְּנָה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם הַיְנֵךְ אֲנִי וְאַתָּה בָּעוֹלָם, וְאִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ לָמוּל, הַיְנוּ לְעוֹלָמִי מַה שנברא עַד כָּאן ושוב לא יהיה לו קיום, וְדַיְנֵהּ לָעָרְלָה ששלטה בעולם עַד כָּאן, וְדַיְנֵהּ לְמצות המִּילָה שֶׁתְּהֵא עֲגוּמָה - מצטערת עַד כָּאן על שעדיין לא קיימוה, עכ"ל. ויש להקשות, שאדרבה לָמָּה לֹא נָתַן הקב"ה את מצות הַמִּילָה קֹדֶם לאברהם אבינו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה המילה עֲגוּמָה עַד כָּאן. וְלָמָּה זֶּה לָקְתָה זְמַן רָאוּי לַמִּילָה, וְלֹא קֹדֶם, כמו שאמרו במדרש שזמן מיוחד היה שתינתן מצות המילה לאברהם.

מֵאֲמָתַי זַ"ל אִם חֲבִיבָה הִיא הַמִּילָה וְכוּ', דַּיְנֵךְ אֲנִי וְאַתָּה וְכוּ' דַּיֶּיהָ לַמִּילָה שֶׁתְּהֵא עֲגוּמָה.

תיקון נשמות הגרים - ראוי להיות דוקא כשהיה אברהם ערל

אֶלָּא יבואר הענין על פי המובא לעיל שאברהם ושרה על ידי זיווג תיקנו את נשמות הגרים, **וּלְפִי** שֶׁתִּקּוּן **וּגְאֻלַּת אוֹתָן הַנְּפָשׁוֹת** שֶׁנִּגְאֲלוּ **עַל** יְדֵי הַזִּוּוּגִים שֶׁל אַבְרָהָם וְשָׂרָה, הָיָה מִן הָרָאוּי שֶׁיָּבֹא

מֵאֲמָתַי זַ"ל זְמַן הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם אֵימָתַי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הַמִּילָה.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

'פתח טוב לגרים' - שאחר המילה יוכלו להתגייר

וְזֶהוּ הפירוש במה שֶׁאָמַר הַמִּדְרָשׁ 'פְּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים', שֶׁעד עכשיו קודם המילה לא היו עדיין גרים בפועל, אלא רק תיקן את נשמתם, וְעִם הַמִּילָה וּכְרִיתַת הָעָרְלָה, מֵעַתָּה נִשְׁמוֹת הַגֵּרִים אֲשֶׁר כְּבָר הִתְחַלְתָּ לְתַקֵּן אותם, יֵצְאוּ לְנַמְרֵי מִנַּרְתִּיקָן וּמֵאֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים בָּהֶן, ויוכלו להיות גרים בפועל.

דקדוק בדרש זמן היה לאברהם אימתי שניתנה לו המילה וכו'

וּבְרֶרְךָ זֶה יוּבַן מִדְרָשׁ תָּמוּהַּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (מו, ב) עַל הַפָּסוּק (בראשית יז, א) 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים', נאמר בפסוק (קהלת ג, א) 'לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם', שלכל דבר יש זמן המיוחד לו, וכן זְמַן הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם אֵימָתַי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ מצות הַמִּילָה וְכוּ'[ג]. וְעוֹד מביא המדרש שָׁם בְּסָמוּךְ (אות ג), אָמַר אברהם לפני הקב"ה, אִם חֲבִיבָה הִיא הַמִּילָה, לָמָּה לֹא נִתְּנָה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן - למה לא נצטווה לאברהם אימתי שניתנה לו מילה, שנאמר (בראשית יז, כו) 'בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו'.

ציונים ומקורות

יג. לשון המדרש, 'התהלך לפני והיה תמים', 'לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים', זמן היה לו

דַּוְקָא קֹדֶם שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם, עַל דֶּרֶךְ מִינֵיהּ וּבֵיהּ אַבָּא לֵיזִיל בֵּיהּ נַרְגָּא (סנהדרין לט, ב). לָכֵן שָׁאַל אַבְרָהָם מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּנָה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מָהוּל כְּשֶׁנִּבְרָא (אבות דרבי נתן פרק ב הלכה ה), הָיָה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ מִצַּוֹת הַמִּילָה כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּמֶנָּה בְּבָנָיו, וְהָיָה מוֹעִיל שֶׁאָז לֹא הָיוּ נִטְמָעִים כָּל כָּךְ בְּעֹמֶק הַקְּלִפָּה הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁהוֹרִיד לַקְּלִפּוֹת בְּחֶטְאוֹ הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי עִקַּר אֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים בָּהֶם הָיָה עַל יְדֵי הַשֵּׁדִין וְלִילִין שֶׁנִּבְרְאוּ מִטִּפּוֹת הַקֶּרִי שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁפָּרַשׁ מֵאִשְׁתּוֹ (עירובין יח, ב), וְאִם הָיָתָה לוֹ הַמִּילָה בְּבָנָיו לֹא הָיָה פּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁהֲרֵי כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְתַקֵּן אַף בְּפְרִישָׁה זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תִּקֵּן, אֶלָּא אַדְרַבָּא קִלְקֵל כַּנּוֹדָע (שם), וְאִם הָיָה לוֹ תִּקּוּן הַמִּילָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה פּוֹרֵשׁ.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

דַּוְקָא קֹדֶם שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם, עַל דֶּרֶךְ מה שאמרו בגמרא (סנהדרין לט, ב) מִינֵיהּ וּבֵיהּ אַבָּא לֵיזִיל בֵּיהּ נַרְגָּא[ד] - מהיכן עצמו יצאה חתיכת העץ שתיכנס להיות בית יד לגרזן לחצוב את עצי היער, והיינו שמהיכן עצמו בא הכח שיסייע להכרתתו. וכך גם אברהם, מהראוי שבעת שיש לו עדיין את הערלה והוא דומה להם, דוקא אז יתקן ויגאל את אותן הנשמות העתידין להתגייר[טו].

שאלת אברהם - למה לא ניתנה המילה לאדם כדי שלא יפרוש מאשתו ויתקן חטאו

לָכֵן שָׁאַל אַבְרָהָם את הקב"ה, מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּנָה מצות המילה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, לפי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מָהוּל כְּשֶׁנִּבְרָא (אבות דרבי נתן פרק ב הלכה ה)[טז], מכל מקום הָיָה הקב"ה יָכוֹל לְתֵּן לוֹ מִצַּוֹת הַמִּילָה, כְּדֵי שֶׁיְּקַיְּמֶנָּה בְּבָנָיו, וְהָיָה מוֹעִיל בזה, שֶׁאָז לֹא הָיוּ נִטְמָעִים - נשקעים כָּל כָּךְ בְּעֹמֶק הַקְּלִפָּה כל אותם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁהוֹרִיד לַקְּלִפּוֹת בְּחֶטְאוֹ הָרִאשׁוֹן, ושוב לא היה צריך אברהם לתקנם על ידי זיווגו עם שרה. שֶׁהֲרֵי עִקַּר אֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים בָּהֶם - באותם הניצוצות, הָיָה עַל יְדֵי הַשֵּׁדִין וְלִילִין - מיני מזיקין[ז], שֶׁנִּבְרְאוּ מִטִּפּוֹת הַקֶּרִי שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁפָּרַשׁ מֵאִשְׁתּוֹ אחר החטא (עירובין יח, ב)[ח], וְאִם הָיָתָה לוֹ מצות הַמִּילָה בְּבָנָיו לֹא הָיָה פּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, אלא מוליד ממנה בנים ומקיים בהם את המילה, שֶׁהֲרֵי כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְתַקֵּן מה שחטא אַף בְּפְרִישָׁה זוֹ שפרש ממנה, אַף עַל פִּי שֶׁלמעשה לֹא תִּקֵּן אֶלָּא אַדְרַבָּא קִלְקֵל, כַּנּוֹדָע (שם)[ט], וְאִם הָיָה לוֹ את תִּקּוּן הַמִּילָה, בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה פּוֹרֵשׁ ממנה, אלא מוליד ממנה בנים ועושה תיקון לכל אלו הניצוצות על ידי קיום מצות המילה.

ציונים ומקורות

יד. לשון הגמרא, 'חזון עבדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום' וגו' (עובדיה א, א), מאי שנא עובדיה לאדום וכו', אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר, עובדיה גר אדומי היה, והיינו דאמרי אינשי, מניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא [מעצמו של היער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד, ויקצצו בו את היער, וכן עובדיה לאדום. רש"י (ד"ה מיניה)]. **טו.** ראה עוד בדברי רבינו לעיל (פרשת לך לך אות ו). **טז.** לשון האבות דרבי נתן, אף אדם הראשון יצא מהול, שנאמר (בראשית א, כז) 'ויברא אלהים את האדם בצלמו'. **יז.** עפ"י רש"י (ד"ה שכבת). **יח.** לשון הגמרא, ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי, הוליד רוחין ושידין ולילין, שנאמר (בראשית ה, ג) 'ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו', מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד. **יט.** לשון הגמרא, מיתיבי, היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה. כי קאמרינן ההוא, בשכבת זרע דחזא לאונסיה. ופירש רש"י (ד"ה שכבת), שמהשכבת זרע שראה לאונסו, נעשו שידין ורוחין ולילין. וזה לשון הרמ"ז (הובא במקדש מלך סוף חלק

וְהֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם אֵינוֹ רָאוּי לְתַקֵּן, שֶׁהֲרֵי קִלְקֵל וְאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר (ברכות נט, א), אֶלָּא מֵעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָם נִגְזַר עָלֶיךָ שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה הַמְתַקֵּן, כִּדְאִיתָא בַּיְלְקוּט (שמעוני פרשת בראשית רמז כ), 'הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים' (יהושע יד, טו), זֶה אַבְרָהָם, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ 'גָּדוֹל', שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִבָּרְאוֹת קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְתַקֵּן, כִּדְאָמְרִינַן בְּעָלְמָא (עיין כתובות קג, א),

בָּרוּךְ הוּא, אִם אֶבְרָא אוֹתוֹ תְּחִלָּה, אִם יְקַלְקֵל אֵין מִי שֶׁיְּתַקֵּן אַחֲרָיו, אֶלָּא אֲנִי בּוֹרֵא הָאָדָם תְּחִלָּה שֶׁאִם יְקַלְקֵל יָבֹא אַבְרָהָם וְיתַקֵּן, עכ"ל. וְזֶהוּ דַּיֶּךָּ אֲנִי וְאַתָּה בָּעוֹלָם, אֲנִי וְאַתָּה דַּוְקָא.

וְאִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ לָמוּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְתַקֵּן, כִּדְאָמְרִינַן בְּעָלְמָא (עיין כתובות קג, א),

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאָר

'דייך אני ואתה בעולם' - רק אתה יכול לתקן את החטא בעולם

וְעל כך הֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לאברהם, אָדָם הראשון, אֵינוֹ רָאוּי לְתַקֵּן בעצמו את חטאו, שֶׁהֲרֵי הוא שקִלְקֵל, וְאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר (ברכות נט, א), **אֶלָּא מֵעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, נִגְזַר עָלֶיךָ שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה הַמְתַקֵּן את חטאו, כִּדְאִיתָא בַּיְלְקוּט** (שמעוני פרשת בראשית רמז כ)[כ], **'הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים'** (יהושע יד, טו)[כא], **זֶה נדרש על אַבְרָהָם, וְלָמָּה הפסוק קוֹרֵא אוֹתוֹ 'גָּדוֹל', לפי שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִבָּרְאוֹת קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן. אֶלָּא הטעם שלא נברא תחילה, לפי שאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֶבְרָא אוֹתוֹ - את אברהם, תְּחִלָּה, אִם יְקַלְקֵל, אֵין מִי שֶׁיְּתַקֵּן אַחֲרָיו, אֶלָּא אֲנִי בּוֹרֵא הָאָדָם תְּחִלָּה שֶׁאִם יְקַלְקֵל יָבֹא אַבְרָהָם וְיתַקֵּן[כב], עכ"ל. וְזֶהוּ מה שאמר דַּיֶּךָּ אֲנִי וְאַתָּה בָּעוֹלָם, אֲנִי וְאַתָּה דַּוְקָא - נצרכים להיות בעולם בשביל לתקן את החטא, ואדם הראשון עצמו אינו יכול לעסוק בתיקון חטאו, ולכן לא נתתי לו את המילה.**

'אין אתה מקבל על עצמך למול'
שלא להוציא לעז על אדם שלא יכל לתקן

והמשיך הקב"ה לומר לאברהם, וְאִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ לָמוּל - שלא תרצה לקיים את המילה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוא לֹא הָיָה רָאוּי לְתַקֵּן ואתה מתקנו על ידי המילה, וכִּדְאָמְרִינַן בְּעָלְמָא -

ציונים ומקורות

ראשון ג, ב), ונתרץ קושיא אחת, והיא, שהרי אותן ק"ל שנים עשה אדם הראשון תשובה, ואיך אנו אומרים שהיה בהם אותו פגם של כל אותם הניצוצות. אמנם מצאתי **בליקוטי תורה** פרשת שמות, שפליטת אותן קריין ותולדותיו בבטן לילית ללילין ושדין, זה היה קצת תיקון לעוונו של אדם הראשון. והדבר צריך ביאור. ונראה לעניות דעתי, שידוע שפגמו היה גדול בכללות הנכלל בו מכל הנשמות, ועוד כתב הרב שבזמן שהאדם עושה תשובה החיצונים מתקנאים בו, ואין ספק שאם תשובת אדם הראשון היתה מאהבה היה מתקן כל הפגם שעשה, שזדונות יהפכו לזכויות, אבל היתה מיראה, ונדבקו בו החיצונים, והיה הצריך לתקן חלקם על דרך משעיר המשתלח, והם כל הניצוצות של הקריין וכו'.

כ. וכן הוא בב"ר (יד, ו).

כא. לשון הפסוק, 'וְשָׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה'.

כב. לשון הילקוט, 'את האדם' (בראשית א, כז), בזכותו של אברהם, דכתיב 'האדם הגדול בענקים', זה אברהם. ולמה קורא אותו אדם גדול, שהיה לו להבראות קודם אדם הראשון, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, שמא יקלקל ואין מי שיבא ויתקן אחריו. אדם שיש לו קורה שופעת, היכן הוא נותנה, לא באמצע פלטין, כדי שתסבול קורות שלפניה ושלאחריה. כך נברא באמצע הדורות, שיסבול דורות שלפניו ושלאחריו. מכניסין את המתוקנת לביתה של המקולקלת, ואין מכניסין מקולקלת לביתה של מתוקנת. וראה מה שכתב רבינו בביאור מדרש זה, לעיל (פרשת בראשית אות כ; פרשת לך לך אות ח).

שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, דַּיּוֹ לְעוֹלָמִי עַד כָּאן, שֶׁמֵּעַתָּה אֲנִי מַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי. וְאִם תֹּאמַר, וְלָמָּה לֹא נָתַתִּי לְךָ הַמִּילָה קֹדֶם לַזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַיְפֵּה תֹּאַר (ב״ר שם), דַּיָּהּ לָעָרְלָה עַד כָּאן, וְדַיָּהּ לַמִּילָה שֶׁתִּהְיֶה עֲגוּמָה עַד כָּאן, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד אוֹתוֹ זְמַן לֹא נִגְאֲלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת, וְהֶכְרַח לִהְיוֹת הָעָרְלָה עַד עַתָּה, וְגַם הַמִּילָה נִשְׁאֲרָה עֲגוּמָה עַד עַתָּה. וְעַיִן עוֹד לְעֵיל בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (אות כז) פֶּרוּשׁ אַחֵר עַל מִדְרָשׁ זֶה, עַל פָּסוּק ׳וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים׳.

וְזֶה סוֹד הַפָּסוּק (בראשית יב, ג) ׳וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר׳, עִם זְכוּתְךָ אַפְרִישׁ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁתִּהְיֶה צַד הַבְּרָכָה מִן הַקְּלָלָה שֶׁהִיא צַד הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא יִהְיוּ עוֹד מְעָרְבִים, וּבָזֶה ׳וְנִבְרְכוּ בְךָ׳ (שם), יְכוֹלִים הַגֵּרִים לָבֹא וְלָצֵאת מְנַרְתִּיקָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָם עוֹד מְעָרְבִין.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

כמו שאמרו בגמרא (עיין כתובות קג, א), שחששו חכמים **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים**[כג], אם כן, **דַּיּוֹ לְעוֹלָמִי** מה שהיה נברא **עַד כָּאן**, כלומר, **שֶׁמֵּעַתָּה אֲנִי מַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי**, כיון שאין מי שיתקן אותו.

זמן המילה - רק אחר שסיים לתקן כל הנשמות של הגרים

והמשיך הקב״ה לומר לו, **וְאִם תֹּאמַר, וְלָמָּה לֹא נָתַתִּי לְךָ הַמִּילָה קֹדֶם לַזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַיְפֵּה תֹּאַר** (ב״ר שם) שאת הקושיא הזו של אברהם בא הקב״ה ליישב לו, ואמר לו **דַּיָּהּ לָעָרְלָה עַד כָּאן, וְדַיָּהּ לַמִּילָה שֶׁתִּהְיֶה עֲגוּמָה עַד כָּאן, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד אוֹתוֹ זְמַן שציוה אותו על המילה עדיין לֹא נִגְאֲלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת, וְהֶכְרַח לִהְיוֹת הָעָרְלָה עַד עַתָּה** כיון שתיקון וגאולת הנשמות אפשר להיות רק בעת שאברהם היה עדיין ערל, **וְגַם הַמִּילָה** - שאותה יכל אברהם לקיים רק אחר שיגמור לתקן כל הנשמות, **נִשְׁאֲרָה עֲגוּמָה** - שלא נצטוו עליה **עַד עַתָּה**, משום שיותר ראוי לתקן את הנשמות כשיש לו עדיין את הערלה. **וְעַיִן עוֹד לְעֵיל בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת** (אות כז), **פֶּרוּשׁ אַחֵר עַל מִדְרָשׁ זֶה, עַל הַפָּסוּק ׳וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים׳.**

וְזֶה סוֹד הַפָּסוּק (בראשית יב, ג) ׳וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׳, שחילק הקב״ה בין המברכים לבין המקללים, ובכך רמז הקב״ה לאברהם, **שֶׁעִם זְכוּתְךָ** - על ידי הכוונות שלך ושל שרה בעת הזיווג להמשיך את כל הנשמות הגרים ולתקנם, **אַפְרִישׁ** את **הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהִיא צַד הַבְּרָכָה מִן הַקְּלָלָה שֶׁהִיא צַד הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עוֹד מְעָרְבִים זה בזה, וּבָזֶה ׳וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׳**, כלומר, **יִהְיוּ יְכוֹלִים הַגֵּרִים לָבֹא וְלָצֵאת מְנַרְתִּיקָן**[כד]**, שֶׁהֲרֵי אֵינָם עוֹד מְעָרְבִין.**

ציונים ומקורות

כג. לשון הגמרא, כל בי שמשי הוה אתי לביתיה, ההוא בי שמשא אתאי שבבתא קא קריה אבבא, אמרה אמתיה, שתיקו, דרבי יתיב. כיון דשמע, שוב לא אתא, שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים.

כד. תמצית הדרוש: א. אברהם ושרה בזווגם תיקנו את ניצוצות הקדושה שנפגמו בחטא אדם הראשון, שמהם יצאו נשמות הגרים, ותחילת התיקון היה צריך להיות דוקא כשאברהם היה עדיין ערל, ורק אחר המילה היו יכולים להיות גרים בפועל. וזה ביאור דברי המדרש שעל ידי המילה ׳פתחת פתח טוב לגרים׳. **ב.** ביאור דברי המדרש שאברהם שאל למה לא ניתנה מצות המילה לאדם הראשון, משום שאז לא היה פורש מאשתו כדי שיהיו לו בנים וימול אותם ויהיה נעשה תיקון לחטאו, ולא היה נגרם שיחטא באותם ק״ל שנים בהוצאת טיפות קרי שגרמו שהניצוצות נטמעו יותר בקליפה. והשיב לו הקב״ה ׳דייך אני ואתה

מתוך ברכת
והבטחת הרב המחבר

רבנו שמשון חיים נחמני זלה"ה

בבקשתו ותחינתו

בהקדמת ספריו 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

'למען אחי רעי ותלמידי ישאו את שמי על שפתם, ועל הטוב יזכר שמי בפיהם אחר מותי, כאשר בעשר לשונות של תפילה אני מחלה פניהם, ובעל הגמול ישלם במיטב חי אריכי ומזוני טפי לגומלי חסדים טובים'.

* * *

'כאשר אני מחלה פניהם בעשר לשונות של תפילה לברור המנה היפה אשר ייטב בעיניהם בחידושים הללו, ובפרט אחרי מותי כי לימודם יהיה לי להשיב נפש ולעידון רוח ולזכות נשמתי, וצדקה תהיה להם וצדקתם תעמוד להם לאכול בעוה"ז ולשבוע בעוה"ב, ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי'.

* * *

'ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי'. **'ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנכם, חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם'.**

• מספרי רבנו שיצאו לאור על ידי 'האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון' •

לפרטים: ארץ ישראל 05271-66450 * 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657

ספר
'זרע שמשון'
בכרך אחד

להשיג בכל חנויות הספרים

347-496-5657 02-80-80-500

הספר המנוקד הנימוד הוא תענוג